

ÁRVA JÓZSEF

A REND SZÉPSÉGE, A SZÉPSÉG RENDJE

DOM. HANS VAN DER LAAN ÉS A BOSSCHE SCHOOL

TÉZISFÜZET

2019

mestermű:
Sátoraljaújhely, Denszház
Piarista pasztorációs központ

témavezető:
Cságoly Ferenc DLA, Dsc

A REND SZÉPSÉGE, A SZÉPSÉG RENDJE

DOM. HANS VAN DER LAAN ÉS A BOSSCHE SCHOOL

DLA – értekezés / absztrakt

Dolgozatom arányokról, formálásról, a természeti és épített tér kapcsolatáról, a természet megfigyeléséből derivált alapvető kapcsolatokról, fizikai környezetünk megméréséről és az ezáltal szerzett méret- és kapcsolattípusok strukturálásáról, a tapasztalás, érzékelés és tudás hármasáról szól.

Hans van der Laan elméletének relevanciáját ezen alapvető emberi észlelési, mérési, tapasztalási módokra építkezésében kell keresnünk. Ezek olyan alapvető emberi tulajdonságokra épülnek, melyek korszaktól függetlenül érvényesek napjainkban is, hiszen az ember látásához, környezetünk érzékeléséhez kapcsolódik a dolgok mérésére, arányítására való igényünk.

A dolgozat célja felfejteni, megérteni a Hans van der Laan és követői által létrehozott tereket, illetve az azokat létrehozó elmélet gyakorlati alkalmazását. A bemutatott példákon keresztül igyekeztem átfogó képet adni az elmélet gyakorlati megvalósulásának fázisairól, a korai évek 'bazilika' stílusától egészen a Bossche School klasszikus stílusáig. Egy-egy épület részletesebb elemzésével igyekeztem összehasonlítani mester és tanítványa építészetében fellelhető egyezőségeket és eltéréseket, illetve bemutatni az alkotók által létrehozott téri és formai újításokat.

A plasztikus számokon alapuló arányrendszer, illetve ennek széleskörű építészeti alkalmazására kicsi az esély a rendszer összetettsége miatt. Van der Laan arányrendszerében összefüggés van minden méret között; az egyes egységek az alap modul többszöröse, és ugyanakkor mindegyikük része az egésznek, vagy a legnagyobb méretnek. A zenei arányokhoz hasonlóan rendszere alulról és felülről is határolt, de rendelkezik egy aránysorral, mely a fal vastagságától a teljes épületre kiterjed, mindez azt szolgálja, hogy kialakulhasson egy a saját részeivel kölcsönös viszonyban álló téri egész.

Az elmélet egy érdekes pontja a lépték kérdése, hogy hogyan terjeszthető ki egy arányrendszer a házat alkotó fal léptékétől a város léptékig, ahol ugyanaz az arány fellelhető a különböző léptékű téri rendszerekben a legkisebbtől a legnagyobbig. Az elmélet gyakorlati megvalósítása sajnos nem valósult meg, bár alaposabb kifejtése érdekes építészeti és urbanisztikai feladat lehetne.

Értekezésemben a térformálás egy sajátosan egyedi módját igyekeztem bemutatni. A megfigyelésen, érzékelésen, kísérletezésen és tapasztaláson alapuló összetett arányrendszer ismertetése segítségével.

TÉZISEK ÖSSZEFOGLALÓJA

Van der Laan szigorú teoretikus fejlesztésének eredménye egy olyan építészet lett, mely mindent levetkőzve mutatja meg a forma lényegét. Ebből kifolyólag munkái első pillantásra túlzottan konceptuálisak, merevek, szigorúak és nagyfokú racionalizmuson alapulnak. Egy közelebbi pillantást vetve ugyanakkor megérthetjük a formák tökéletesítésének folyamatát, melyet építészeti céljának tűzött ki. Valójában a „formák életét” meghatározó eredeti hierarchiát akarta visszahozni, mely évszázadokon keresztül az ornamentika rétegei alatt rejtőzött.

A technikát, melyet céljai eléréséhez választott a természet és az építészet közötti alapvető kapcsolatokról deriválta. A természetben és jelenségei felismerésében ritmusokat keresett, melyeket később szerkezetekbe foglalhat. A tervezést és építést alapvetően úgy értelmezte, mint a természetből származtatott formák felismerésének és transzformációjának folyamatát

1. Tézis

„Építészetet csinálni nem azt jelenti, hogy valamit csinálunk semmiből, hanem újramodellezünk dolgokat, melyek már léteztek”.¹ Az épített környezet és a természet, a belső- és külső tér kapcsolata meghatározója Van der Laan építészetének, és ugyanakkor kapcsolódási pontot jelent a bencés építészet tanításaival.

Az alapvető kapcsolatok iránti érdeklődése vezette el őt a felismerésig, hogy a helyteremtésre, mint alapvető emberi cselekedetre tekintsen. Számára az építészet egy közvetítő közeg, egy köztér, ami közvetít ég és föld között. A függőleges fal kiegészíti a vízszintes földet és létrehozza az első kapcsolódási felületet ember és természet között. Valójában a két fal közötti tér, ami tisztán lehatárolja a természet homogenitását és építészetet teremt. A falak és a közöttük levő terek jelentik az építészeti forma és tömeg esszenciáját, ezért szükséges a közöttük levő kapcsolatok pontos meghatározása.

Van der Laan szerint az emberi létnek három szintje van: tapasztalás, érzékelés és tudás. Ehhez kapcsolódnak az alapvető módok, ahogyan az emberek megméri és megérti környezetüket. Elmélete szerint az emberek ösztönösen megméri fizikai környezetüket és az így szerzett méret és kapcsolattípusok alapján strukturálják megértésüket.

Van der Laan egy olyan arányrendszert használt, melyben összefüggés van minden méret között; az egyes egységek az alap modul többszöröse, és ugyanakkor mindegyikük része az egésznek, vagy a legnagyobb méretnek. A zenei arányokhoz hasonlóan rendszere alulról és felülről is határolt, de rendelkezik egy aránysorral, mely a fal vastagságától a teljes épületre kiterjed, mindez azt szolgálja, hogy kialakulhasson egy a saját részeivel kölcsönös viszonyban álló téri egész.

---

¹ Ferlanga, Alberto - Verde, Paola: Dom. Hans van der Laan, Architectura & Natura, Amsterdam, 2001

2.Tézis

Van der Laan számára, az általa plasztikus számoknak nevezett arányok nem misztikus, vagy szakrális tartamúak voltak, hanem objektív eredményei az emberi érzékelés alapjainak, a helyteremtés esszenciái és a szerkezet részei. Az általa létrehozott arányrendszer eredménye nem egyfajta idealizált platonikus forma, hanem a méretek gyakorlati alkalmazásai, amik kapcsolatot teremtenek az emberi észlelés és az építészet terei és anyagai között.

A Bossche School 1946-1953-ig tartó első periódusában a második világháborút követő pusztítások helyreállítása, az elpusztult szakrális épületek helyére új épületek emelése volt az iskola legfőbb feladata. Ezen időszak alatt keletkezett épületeik szinte mind szakrális funkciójú épületek, kápolnák és templomok, melyek formálásában és téralakításában nagyon erősen felfedezhetők a kora keresztény és antik hatások. Az iskola „bazilika” stílusában épült épületei a külső szemlélő számára pusztán az antik és kora keresztény formanyelv értelmetlen idézését látták.

Abszolút váltást az 1953 utáni időszak jelentette, amikor is szakítva az első periódus hagyományokhoz túlzottan ragaszkodó formanyelvével egy sokkal egyedibb építészeti nyelvet alakítottak ki. Eltávolodtak a „bazilika” koncepciótól és dísztelen, egyszerű formavilágú, letisztult épületeket terveztek, amiben a legkisebb díszítő ornamentikának, részletképzésnek sem volt helye, az épületek formálását, tereit egyértelműen a plasztikus számok arányrendszere határozta meg. A második periódus során keletkezett épületek között már nem csupán templomokat és kolostorokat találunk, hanem nagyszámú profán épületet is. Az 1960-as évekre a háborúban elpusztult templomok újjáépítése befejeződött. Az iskolában keletkezett tervek többsége lakóépületek, kis középületek (iskolák, városházák) és a várostervezés irányába mozdult.

Az 1946-ban a világháborús pusztítások helyreállítására életre hívott Bossche School kiváló terep volt Hans van der Laan és követői számára a szerzetes-építész arányrendszerének tökéletesítésére és megvalósult épületeikkel az elmélet gyakorlati tesztelésére.

3.Tézis

A Bossche School léte, a Dom. Hans van der Laan által megfogalmazott méretrendszer használata, tökéletesítése, gyakorlati alkalmazása, a megvalósult épületek sora egyértelműen bizonyítja, hogy Van der Laan elméleti munkássága nem pusztán az általa tervezett néhány építményben, hanem a Bossche School által létrehozott megannyi épületben manifesztálódik.

Jan de Jong terveiben erősen leredukálta a Bossche School 'bazilika' stílusának meghatározó képi elemeit, úgy, mint az árkádokat és galériákat. Csakúgy, mint a történelmi utalásokat, ornamentikát és az íves formákat, amelyek a hagyományos bazilikákat jellemezték, mindez eltűnt építészetéből, az elmélet alapvető kifejezése kedvéért, amit lényegében azért fejlesztettek ki, hogy annyira erősnek mutassa a plasztikus számokat, amennyire az lehetséges.

Szagrális épületei közül kiemelkedik három templomterve, a Gemert-i H. Gerardus Majellakerk (1959), az Odiliapeel-i Kerk van de Heilige Kruisvinding (1959) és a Rijswijk-i St. Benedictuskerk (1958). Ezekkel az épületekkel a Bossche School egyszerűséget támogató irányvonala meghatározóvá vált. A Rijswijk-i templom legfőbb jellemzője, hogy megmutatta, egy autentikus templomtér létezhet oszlopok nélkül. Az architektonikus teret minimumra redukálta. A templombelső úgy nézett ki, mint egy tér. A mosott kavics padozatként való alkalmazása pedig teljesen új volt Hollandiában. Mindezek mögött a városi tér gondolata állt. Az egyes elemek, a *ciborium* és a kis kápolnák, mint kis épületek, adják meg a tér dimenzióit.

4. Tézis

A Bossche School hallgatóinak második generációjából Jan de Jong volt az, aki a plasztikus számokon alapuló sokkal egyénibb tervezési nyelvet alakított ki.

Letisztult formáival és újszerű tereivel újfajta megjelenést adott a Bossche School építészetének. Az 1962-ben összehívott második vatikáni zsinatot megelőzően ezek a templomok voltak az első csarnoktemplomok Hollandiában és elévülhetetlen szerepet játszottak a katolikus liturgia megújításában is.